

GÜNEYDOĞU ANADOLU'DA EN BÜYÜK SAĞLIK SORUNU: KANSEER

Prof. Dr. Selahattin YAZICIOĞLU
DİCLE ÜNİVERSİTESİ ESKİ REKTÖRÜ

Diyarbakır'ın Çermik İlçesi ve çevresinde "Ergani, Çüngüş, Maden, Siverek" genellikle kırsal bölgelerde yaşayan şahıslarda akciğer zarı kireçlenmelerine sık rastlanıyordu. Bu durum Diyarbakır'da uzun zaman hizmet eden bir kısım hekimlerin de dikkatini çekmişti. Asırlardan beri devam eden bir durumdu, hastalığın asıl sebebi bilinmiyordu. Bunun etolojisini tespit etmek için bir araştırma projesi hazırlanmış işe sahada mikrofilm taramasıyla başlamıştım.

Radyolojik Araştırma: Beş ilçede ve köylerinde rastgele yerleşim birimlerinde 22.239 kişinin mikrofilmini çektim, hastalıklı 511 vaka tespit ettim. Vakaların coğrafi dağılımını yaptım.

Gördüm ki vakaların en çok bulunduğu yer Çermik'in Yukarı Şeyhler Köyü ve Çermik ilçesiydi. Diğer kısımlarda daha az olmakla beraber bütün sahada rastlanıyordu.

Literatür araştırması: Dünyanın en gelişmiş literatür merkezlerinde akciğer zarı kireçlenmeleri ile ilgili yayınların fotokopilerini getirttim. Geniş zaman ayırarak bunları inceledim. Gördüm ki, vakalarımız asbestozis'e benziyordu. İkinci derecede benzer hastalık Histoplazmozis veya tüberküloz olabilirdi. İtalya'dan Histoplazmin testini getirterek hastalara uyguladım hepsinde menfi çıktı. Geniş tüberküloz araştırması yaptım, vakalarım da bunu da göremedim. Sebep olarak elde sadece asbestozis kalıyordu.

Sahada Asbest Araştırması:

Çermik ve çevresindeki ilçe ve köylere

birçok defa giderek asbest araştırması yaptım. Çalışmanın en çetin yönünü bu teşkil etti. Çermik ve çevresinde ne bir asbest (Amyant) işyeri ve ne de sahada asbest yataklarının bulunduğu dair hiçbir kayıt mevcut değildi. Birçok defalar bu ilçelere ve köylere tekrar tekrar gittim. Yanımda Kimya Mühendisi, Jeolog, Muhtar ve köyün ileri gelenlerini götürdüm, amyant aradım. Bulamayınca bir müddet saha çalışmalarına ara verdim. Yurdumuzda bugüne kadar tek bir asbestozis vakası yayınlanmamıştı. Benim elimdeyse 511 vaka vardı. Am-

Sigara ve Asbest biraraya
geldiği zaman kanserojen etki
dört kat artıyor.

yanıtı mutlaka bulmalıydım. Çermik'te yeni bir araştırmaya girdim. Bir tesadüf eseri olarak Çermik'in bazı dükkanlarında topaçlar halinde imal edilmiş bir beyaz toprağın satılmakta olduğunu gördüm. Bu nedir, ne işe yarar, diye sorduğum zaman buna ak siva denildiğini, kireç gibi bir şey olduğunu, amyant veya asbest diye bir şey bilmediklerini söyleyerek evlerde siva ve badana işlerinde kullandıklarını, en çok Çermik'in Yukarı Şeyhler Köyü'nden getirildiğini bildirdiler. Vakaların en çoğunun bu köylerde bulunmasına göre artık asıl nedeninin bu olduğu anlaşılıyordu. Aldığım toprak numunesini tahlil için yurdumuzun bir kısım laboratuvarlarına gönderdim. Bir çoğu ne olduğunu bilemedik diye cevap verdiler. MTA Enstitüsü'nden aldığım cevapta amyant olduğu bildirildi. Sevincim sonsuzdu.

Klinik ve Laboratuar Araştırması:

Çermik ilçe merkezinde tespit ettiğim vakalardan 64'ünü Diyarbakır Göğüs Hastalıkları

Hastanesi'ne getirerek klinik, radyolojik ve laboratuvar muayenelerine tabi tuttum. Mahalli asbesti tavşanlara zerk ederek veya kapalı bir karton kutuya koyarak tozları püskürterek solunum yollarından verdim ve hastalardakine benzeyen lezyonlar meydana getirdim. Tıp Fakültemiz Patoloji Laboratuvarı çalışmamı geniş yer verdi ve her türlü kolaylığı gösterdi. Araştırmamın birinci bölümünü teşkil eden bu kısım, 1974 yılında Doçentlik Tezi olarak başarı kazandı. Amerika'da CHEST dergisinde yayınlandı. Bütün dünyada geniş ilgi gördü.

Asbestin Kanserle Olan İlişkisi:

Kanserle olan ilişkisini araştırmak için grup çalışması yaptık. Asbest kullanan beş ilçe halkını birinci araştırma sahası (227.000 nüfuslu), asbest kullanmayan aynı miktar nüfusa sahip ilçeler gurubunu da ikinci mukayese sahası olarak kabul ettik. Son 9 sene içinde Diyarbakır Göğüs Hastalıkları Hastanesi'ne yatan ve solunum sistemi kanseri teşhisi konulan hastaların bu iki coğrafi bölgeye dağılımını yaptığımız zaman asbest kullanan bölgeden gelen kanser vakalarının asbest kullanmayan bölgeye göre çok daha fazla olduğunu tespit ettik. Bu araştırma da Amerika'da CHEST dergisinde yayımlandı. Bütün dünyada bilim çevrelerinde büyük ilgi gördü.

Son olarak 1977 ve 1978 yıllarında Diyarbakır Tıp Fakültesi'ne yatan hastalardan solunum sistemi kanseri teşhisi konulanlar derinliğine klinik ve laboratuvar incelemelere tabi tutuldu. Konulan Mezotelyoma ve akciğer kanseri teşhisleri Amerika'da; Maunt Sinai School of Medicine ve İngiltere'de Cardif Üniversitesi laboratuvarlarında inceletirilerek teyit ettirildi. Bu çalışma İngiltere'de THORAX dergisinde birinci makale olarak yayınlandı ve derginin editörü ELMES takdim yazısında bizden bahsederek bu konuyu işledi. Amerika'dan Japonya'ya kadar dünyanın her tarafından tıp fakül-

terleri bilim adamlarından yüzlerce taktir ve tebrik mektupları aldım. Binlerce reprint talep edildi. Dünya Sağlık Teşkilatı'nın bültenlerinde Diyarbakır Tıp Fakültesi Kanser Araştırma Merkezlerinden biri olarak yer aldı. Amerika'dan üç kişilik bir ilim heyeti (Prof. Ruht LİLİS, Dr. Arthur M. LANGER ve Gorge MONCURE) uçakla Diyarbakır'a gelerek asbestozis araştırmamız hakkında bizimle bilgi alış verişinde bulundular. Amerika Kanser Araştırma Derneği tarafından bütün masraflarım verilmek suretiyle Uluslararası Tel-Aviv Kongresi'ne davet edildim. Kongrede Asbest ve Kanser ile ilgili verdiğimiz tebliğ büyük ilgi görmüştür. 1980 Sedat Simavi Sağlık Bilimleri Ödülünü aldım. Bugüne kadar çalışmamıza TÜBİTAK kayıtlarına göre SCIENCE CITATION INDEX'te 100'den fazla atıf yapılmıştır.

Koruma Tedbirleri:

Asbestin kanserojen etkisi kesin olarak anlaşıldıktan sonra halkın bu konuda eğitilmesi ve tehlikenin anlatılması gerekiyordu. İlk önce hastalığın yüksek oranda bulunduğu ilçe ve köylerin bir kısmına gidilerek köy yöneticileri ve hasta şahıslarla görüşülüp hastalıklarının asıl sebebinin bu olduğu anlatıldı. Yurdu muzun en büyük tirajlı gazetelerinde, radyo ve televizyonda yayınlar yapıldı. Yöneticiler ve sağlık kuruluşları uyarıldı. Tıp kongrelerine tebliğler yapıldı. Çevremizde halkın asbestle teması kısmen önlenildi, fakat tam bir başarı sağlanamadı. Sonraları diğer bazı yörelerde de asbest yataklarının bulunduğu buralarda da hastalığa sık rastlandığı diğer araştırmacılar tarafından gösterildi.

Özet olarak diyebiliriz ki yurdumuzda ve bütün dünyada milyonlarca insan çevresel asbestle maruz kalıyor. Ve bunlardan her yıl yüzbinlercesi kansere yakalanıyor. Sigara ve Asbest biraraya geldiği zaman kanserojen etki dört kat artıyor. Bunun için asbestle temas etmemek ve sigara içmemek gerekiyor.